

УДК: 378.091.26.011.3-057.875:811.111]:006.032 DOI: 10.32626/2309-9763.2018-25.-2.241-246

*Дмитро Ольшанський
Dmytro Olshanskyi*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО СКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИЗОВАНИХ ЕКЗАМЕНІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

THE SPECIFICS OF PREPARATION OF NON-PHILOLOGICAL STUDENTS FOR INTERNATIONAL STANDARDIZED EXAMINATIONS IN THE ENGLISH LANGUAGE

У статті розглядається процес навчання студентів немовних спеціальностей англійської мови у контексті їх підготовки до складання міжнародних стандартизованих екзаменів. Автор визначає особливості підготовки студентів до складання міжнародних тестів і дає відповідні методичні рекомендації щодо підвищення ефективності освітнього процесу.

Ключові слова: міжнародні стандартизовані екзамени, тестування, професійна освіта, методичні підходи, освітній процес з англійської мови.

На сучасному етапі розвитку суспільства у більшості сфер людської діяльності користування англійською мовою стало необхідним інструментом, без якого повноцінна професійна діяльність не уявляється можливою. Це відповідним чином враховується у процесі професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти, де одним із пріоритетів є навчання іноземної мови за напрямками майбутньої професійної діяльності. Відповідно листа МОН від № 1/9-120 від 11.03.15 року у розробці навчальних планів, робочих навчальних планів рекомендовано створити умови для вивчення англійської мови як мови міжнародного академічного спілкування задля досягнення випускниками ВНЗ рівня B2 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, причому у разі отримання студентом міжнародного сертифікату з підтвердженням цього рівня володіння англійською мовою, такий студент за бажанням звільняється від вивчення цієї дисципліни [5].

У зарубіжних закладах вищої освіти існує практика документального підтвердження знання англійської мови на одному з рівнів, визначених відповідно до Загальних рекомендацій Ради Європи з мовної освіти [2]. Таким формальним підтвердженням може слугувати зокрема сертифікат про складання одного з чинних міжнародних іспитів. Спостерігаючи за зростанням популярності міжнародних стандартизованих екзаменів з англійської мови в суспільстві, варто звернути увагу на те, що дедалі більше мовних шкіл в Україні публікують в періодичних виданнях та на власних сайтах статті щодо програм підготовки до міжнародних екзаменів, а університети здійснюють спроби враховувати специфіку підготовки до міжнародних екзаменів у змісті навчальних програм відповідних дисциплін. Останній факт уявляється абсолютно природним та логічним з огляду на те, що більшість програм підготовки до міжнародних екзаменів з англійської мови мають прив'язку до рівнів володіння мовою, які визначені Рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти, і які слугують орієнтовними для визначення змісту і цілей навчання як у середніх навчальних закладах, так і у вищій освіті. Популярності програм підготовки до міжнародних екзаменів з англійської мови, у тому числі у вищій освіті, додає й той чинник, що вони добре узгоджуються з концепцією мобільності в освіті як в середині країни, так і на міжнародному рівні. Міжнародні екзамени слугують універсалізації підходів до навчання та оцінювання; маючи у своїй основі тестову форму, вони

з одного боку стають надійним інструментом вимірювання об'єктивних результатів навчання, а з іншого – дозволяють учасникам освітнього процесу обирати зручний та максимально ефективний шлях оволодіння мовою та її окремими аспектами. В останні роки у розпорядження викладача потрапила величезна кількість матеріалів з підготовки до різноманітних міжнародних екзаменів з англійської мови; а підходи до тестування, що використовуються в цих екзаменах, набувають повсюдної популярності: вони утверджуються у змісті підручників та навчальних посібників, включаються викладачами у свій методичний арсенал, беруться за основу матеріалів екзаменів, незалежного оцінювання тощо.

Різні аспекти навчання студентів немовних спеціальностей англійської мови у контексті їх професійної підготовки досліджувалися широким колом науковців, а саме: Т. Алексєєва, Л. Ананьєва, Н. Гаврилюк, О. Пічкарь, Л. Гапоненко, О. Горбуненко, Л. Девіна, Н. Дудко, В. Касьянова, Е. Комарова, М. Кузьміна, І. Куліш, Н. Пустовалова, С. Романенко, Г. Скуратівська, О. Тарнопольський та інші. Підготовці студентів закладів вищої освіти до складання міжнародних стандартизованих іспитів з англійської мови присвячено чимало публікацій методичного характеру, але значно менше суто наукових досліджень, адже у вирішенні питань про зміст та методику навчання англійської мови інколи виявляється достатньо послуговуватися лише прагматичними міркуваннями. Відтак, урахувавши актуальність проблеми та недостатній ступінь її дослідження, ми визначаємо метою статті охарактеризувати чинні міжнародні стандартизовані екзамени з англійської мови, проаналізувати їх на предмет доцільності їх використання в навчанні студентів немовних спеціальностей англійської мови та дати відповідні методичні рекомендації.

Одними з найбільш популярних міжнародних екзаменів є екзамени кембриджського університету *Cambridge ESOL (English For Speakers of Other Languages)*, де пропонується п'ять тестів на визначення рівня володіння англійською мовою (*KET, PET, FCE, CAE, CPE*) і три тести на знання ділової англійської (*BEC Preliminary, BEC Vantage, BEC Higher*) [1, с. 17]. Кожен Кембриджський іспит розраховано на кандидатів з певним рівнем знання мови. Оскільки рівень володіння англійською мовою в результаті навчання на бакалавраті для немовних спеціальностей відповідно до чинних програмових вимог визначається як **B2**, то *FCE* є одним з тих екзаменів, що задовольняють відповідні дескриптори. Важливо додати, що сертифікат *FCE (First Certificate in English)* є однією з достатніх умов для вступу в технічні вузи чи прийому на роботу на адміністративні, секретарські і управлінські посади. Структурою екзамену передбачено перевірку рівня володіння всіма видами мовленнєвої діяльності – читання (4 тестових завдання), аудіювання (4 тестових завдання), говоріння (5 тестових завдань) і письмо (2 тестових завдання). Також передбачено вимірювання рівня володіння граматикою і лексикою (*Use of English* – 5 типових тестових завдань). Відповідно структура підручників, які призначені для підготовки до складання *FCE*, реалізована за тією ж схемою: в розділах завжди присутні тестові завдання з вищезазначеного набору. Ознайомлюючись з форматом завдань, студенти, з одного боку, вчать виконувати подібні тести і готуються до іспиту, а з іншого – здійснюють ревізію усього навчального матеріалу, що має загальне практичне значення. Необхідно зауважити, що комплексний характер самого екзамену та відповідних навчальних матеріалів забезпечує усунення практично усіх можливих прогалин. Так, помічено, що деяким студентам певні завдання даються легше, інші – навпаки, важче; і саме це допомагає викладачу виявити об'єктивну картину і створити індивідуальний план для кожного студента. На фоні загальної тенденції, яка полягає в тому, що більшість студентів традиційно відчуває труднощі в аудіюванні, екзамен *FCE* містить цінні та ефективні аудіо матеріали для удосконалення відповідних навичок та умінь. І хоча в сучасному інформаційному та освітньому просторі не бракує автентичних аудіо матеріалів, ці завдання є добре продуманими, ефективно реалізованими, оптимальними для конкретних умов і визначеного рівня студентів.

Варто особливо відмітити завдання з письма. Зокрема, для студентів таких напрямів, як журналістика, країнознавство, міжнародні відносини і регіональні студії важко знайти деінде такі ефективні та важливі завдання для розвитку мовленнєвої і професійної компетенцій, як стандартні завдання *FCE*, а саме, написання статті, рецензії чи есе. Написання формальних листів (листа-запиту, скарги, листа роботодавцю) – це також типові уміння, які є невід’ємними складовими професійної компетентності майбутніх фахівців різних профілів, особливо економічного та юридичного напрямів.

Особливо слід сказати про тестові завдання з говоріння, до яких багато студентів спочатку виявляються не готовими ні з мовної точки зору, ні в плані розвитку комунікативних навичок і вмінь, ні психологічно. Під час аналізу студентами відео фрагменту, на якому один з франкомовних студентів виконував завдання на говоріння англійською мовою і відповідав на питання екзаменатора, студенти помітили, що, не зважаючи на значну кількість помилок у мовному оформленні висловлювання, він почувався достатньо впевнено в комунікативному плані, що дозволило йому більш-менш успішно спілкуватися з носієм англійської мови. Аналогічні завдання, які пропонувалися нашим студентам, викликали в них серйозні труднощі, а в деяких випадках – проблема про що говорити або що говорити далі ставала дуже гострою. Очевидно, формат завдань з говоріння екзамену *FCE* помітно контрастує з тими завданнями на говоріння, до яких звикла більшість студентів ще у період шкільного навчання.

Рубрика *Use of English* недарма вважається більшістю студентів як один із найскладніших компонентів екзамену. Зазначимо, що саме в цій рубриці ми можемо спостерігати ознаки “класичного” тестування з різними його видами, а саме, тести множинного вибору, тестові завдання з умовно конструйованими відповідями, альтернативного вибору тощо. Виконуючи ці тести важко “виїхати” за рахунок загального інтелектуального розвитку та кмітливості, натомість необхідні глибокі знання. У той же час, формат і зміст п’яти типових стандартних завдань з граматики і лексики є таким, що не викликає психологічного неприйняття студентами. Навпаки, під час процесу підготовки студенти знаходять ці завдання привабливими і мотивуючими, руйнуючи усталені в масовій методичній думці погляди на мовні вправи і тренування, як на діяльність одноманітну і монотонну, яка попри важливість і необхідність, не може викликати позитивних емоцій. Одне із завдань на перевірку знань лексичного матеріалу, яке вимагає вміння застосовувати засоби словотворення, демонструє, що значна частина студентів, починаючи знайомство зі змістом екзамену, мають прогалини в цьому матеріалі, які по мірі збільшення тренувань поступово ліквідуються.

Останнім часом дедалі більшої популярності набирає *IELTS* – міжнародна система перевірки знання англійської мови (*Academic Module*) – іспит, започаткований у 1990 році для іноземців, які бажають отримати освіту або стажуватися у Великобританії, Австралії, Новій Зеландії. Він також визнається у багатьох ВНЗ США, Канади, Данії та багатьох інших країн. Існує також другий різновид цього іспиту – *General Module* – з менш високими вимогами. Сертифікат про складання *General Module* відповідає вимогам імміграційних комісій багатьох країн і підійде для тих, хто планує працевлаштування за кордоном.

Тест *IELTS* складається з чотирьох частин: аудіювання, читання, письмо та співбесіда. Оцінка тесту *IELTS* проводиться за дев’ятибальною системою, починаючи з одного балу (нульове володіння мовою) і закінчуючи дев’ятьма балами (професійне володіння мовою). Студенти, які раніше вже мали справу з *FCE*, зазвичай можуть помітити деякі спільні та відмінні риси з екзаменом *IELTS*. Головною відмінністю *IELTS* є особливості дібраних матеріалів для читання та аудіювання, які передбачають необхідність володіння студентами більш широким пасивним словниковим запасом, який містить певну частину лексики академічного характеру. У чинних освітніх програмах, які стосуються професійної підготовки немовних спеціальностей, рівно як і в змісті відповідних навчальних програм з англійської мови, іншомовна мовленнєва компетентність як одна з цілей навчання розглядається як в загальному контексті, так і більш

конкретно – у професійному та академічному напрямках. Особливо актуальним є використання матеріалів академічного та професійного спрямування *IELTS* для таких дисциплін як “Англійська мова для професійного спілкування”, “Наукове спілкування англійською мовою” та подібних ним для студентів, що здобувають вищу освіту на ОКР “Бакалавр”, і що особливо важливо, в магістратурах, оскільки освітньо-наукова програма магістра обов’язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

Обов’язково слід сказати про тестові завдання *IELTS* з рубрики “Письмо” (*Writing*). Одне із завдань передбачає інтерпретацію даних: опис графіку, діаграми, схеми, табличних даних тощо. Такі завдання є надзвичайно важливими для іншомовної професійної компетентності як чистих гуманітаріїв, так і для студентів спеціальностей, пов’язаних з природничими і технічними науками. У процесі роботи над подібними завданнями, окрім мовленнєвого розвитку, відбувається формування важливих професійних навичок, наукової культури в цілому. Окрім того, науковий стиль викладу диктує необхідність ознайомлення студентів з різноманітними кліше, усталеними фразами і словосполученнями, характерними для академічного письмового мовлення, а це є важливою складовою як комунікативної, так і професійної компетентності студентів різних спеціальностей.

Оскільки в рубриці “Читання” (*Reading*) пропонуються тексти передусім академічного спрямування, то вони мають відповідну стилістику та містять властиву таким текстам лексику. Ця лексика не лише збагачує пасивний словниковий запас студентів, але й сприяє розвитку їхньої впевненості в читанні текстів різного рівня складності, оволодіння ними різними видами читання, такими як читання з загальним охопленням змісту прочитаного, переглядового та ознайомлювального читання (*Skimming and Scanning*), формування вміння виділяти головну ідею із загального змісту тексту.

Популярним іспитом у світі та нашій країні є *TOEFL (Test of English as a Foreign Language)* – стандартизований іспит із американського варіанту англійської мови як іноземної. Результати *TOEFL* є обов’язковими для вступу до більш ніж 2400 коледжів та університетів США, Канади й інших англійськомовних країн. До того ж, урядові організації, освітні програми та органи, які видають ліцензії й сертифікати, вимагають результати складання *TOEFL* для визначення рівня володіння мовою. Цей тест орієнтований на тих осіб, хто має намір продовжити освіту у вищих навчальних закладах США і Канади, а також для тих, кому американський варіант англійської необхідний для виконання службових обов’язків. Важлива відмінність *TOEFL* полягає в тому, що він не перевіряє усне продуктивне мовлення, а лише навички і вміння читання, письма і розуміння мовлення на слух. *TOEFL* реалізований також в комп’ютерному варіанті. Комп’ютеризований варіант *TOEFL* складається з чотирьох секцій: *Listening, Structure, Reading* і *Writing*. Як і у випадку з *IELTS*, у *TOEFL* важлива увага надається англійській мові академічного спрямування [3, с. 188]. На нашу думку, саме комп’ютерний формат *TOEFL* може представляти особливий інтерес для студентів немовних спеціальностей та викладачів відповідних факультетів. Ми виходимо з розуміння, що у процесі професійної підготовки студентів різних спеціальностей викладачі різних дисциплін, що їх обслуговують, зобов’язані координувати свої дії для досягнення спільних цілей, встановлювати і розвивати міждисциплінарні зв’язки, формувати професійні компетентності майбутніх фахівців згідно з вимогами відповідних освітніх програм. В таких умовах складання *TOEFL* та сам процес підготовки до комп’ютерного формату іспиту є ефективними не лише для розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів, але й представляють значну дидактичну та розвивальну цінність в цілому.

Окремо слід сказати про міжнародні екзамени, які спрямовані на перевірку рівня володіння англійською за професійними напрямками, зокрема, діловою англійською мовою (*Business English*), юридичною англійською та іншими. Кембриджською екзаменаційною радою розроблено екзамени з ділової англійської *BEC preliminary, BEC vantage* та *BEC higher*. Серти-

фікати двох останніх **BEC 2** і **BEC 3** розглядаються під час вступу до бізнес-шкіл і влаштуванню на роботу. На цих екзаменах вимагається продемонструвати володіння читанням, письмом, аудіюванням і усним мовленням у ділових ситуаціях, а саме, вміння розуміти відповідні тексти, кореспонденцію, рекламу, статті, писати листи і звіти, сприймати на слух монологічне й діалогічне мовлення в ситуаціях ділового спілкування, обговорювати пов'язані з бізнесом теми [4, с. 7]. Екзамен **BEC vantage** відповідає рівню **B2** згідно з Рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти, який встановлено для вихідного рівня бакалавра, тому ми вважаємо, що процес підготовки до складання цього екзамену варто взяти за програмову основу навчання студентів немовних спеціальностей старших курсів бакалаврату, в першу чергу, студентів економічних спеціальностей.

Ще одним міжнародним тестом, за допомогою якого можна оцінити навички і вміння з англійської мови для ділової сфери, є **BULATS**. Цей тест націлений на перевірку усіх рівнів володіння англійською мовою від **A1** до **C2** в різних видах мовленнєвої діяльності – говорінні, читанні, письмі та аудіюванні; він функціонує у вигляді гнучкого он-лайн інструменту, який функціонує через мережу представництв по всьому світу. Широко визнаються також результати іспитів з бізнес-англійської **EFB (English for Business)**, англійської для працівників сфери туризму **WEFT (Written English for the Tourism Industry)**, які проводяться екзаменаційною радою Лондонської торгово-промислової палати (**LCCIEB**), але скласти їх можна лише у Британії. З юридичної англійської популярними і широко визнаними іспитами у світі є **ILEC (International Legal English Certificate)** і **TOLES (Test of Legal English Skills)**. Ми вважаємо, що навіть у тих конкретних випадках, де освітній процес з англійської мови за фаховим спрямуванням і навчальні програми відповідних дисциплін не уявляється доцільним або можливим прив'язати змістовно та структурно до підготовки до відповідних екзаменів з фахової англійської, окремі теми чи блоки цих дисциплін варто присвятити ознайомленню студентів зі змістом цих екзаменів, типовими тестовими завданнями тощо.

Організація освітнього процесу у вищих навчальних закладах відповідно до кредитно-модульної системи зумовлює застосування раціональних підходів до оцінювання навчальних досягнень студентів як у форматі поточного, так і підсумкового оцінювання. Завдання викладачів полягає у пошуку шляхів оптимізації методів і форм поточного оцінювання та контрольних заходів в аудиторії і також стосовно самостійної роботи студентів. На нашу думку, структура і зміст міжнародних стандартизованих тестів надає чудову можливість для того, щоб зробити процес оцінювання навчальних досягнень студентів максимально раціональним та ефективним. Більше того, номенклатура тестових завдань, яка передбачена змістом і структурою того чи іншого екзамену, є настільки великою, що це дозволяє максимально урізноманітнити форми і методи контролю упродовж модулю, семестру чи усього курсу. Об'єктами контролю при цьому можуть бути такі різні параметри, як різні види компетенцій, навички і вміння у різних видах мовленнєвої діяльності, а це робить результати вимірювань валідними та надійними, а сам процес оцінювання – комплексним та об'єктивним.

Отже, сумуючи сказане вище, зазначимо, що освітній процес з англійської мови для студентів немовних спеціальностей може бути урізноманітнено завдяки використанню стандартизованих міжнародних тестів з англійської мови як в процесі навчання, так і в контексті вимірювання рівня іншомовної мовленнєвої компетентності. Підготовка до складання міжнародних стандартизованих тестів з англійської мови є багатогранною, комплексною і реалізується в різних напрямках, органічно узгоджується з вимогами вищої школи і професійної освіти, сучасними методичними підходами, що практикуються у ВНЗ, чинними документами (освітніми та навчальними програмами, рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти). Завдання науковців і викладачів ВНЗ полягає в тому, щоб науково-обґрунтовано і в оптимальний спосіб перенести відповідні методичні матеріали, масовий досвід підготовки до складання тестів і численні напрацювання у цій сфері на ґрунт вітчизняної практики

викладання англійської мови у вищих навчальних закладах для удосконалення професійної підготовки фахівців нефілологічних напрямів.

Список використаних джерел

1. Городецкая Л., Буховцев А. Система Кембриджских тестов по английскому языку / Л. Городецкая, А. Буховцев // Обучение за рубежом. – 2010. – №4. – С. 17-18.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с. – Режим доступу: kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.doc.
3. Люлько М.Є. Класифікація міжнародних іспитів з англійської мови за їх специфікою / М.Є. Люлько // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки. – 2015. – Вип. 215(1). – С. 186-192. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_fil.n_2015_215%281%29__29.
4. Ридкоус О. Обзор международных тестов / О. Ридкоус // Обучение за рубежом. – 2000. – № 7. – С. – 7-8.
5. Лист МОН України № 1/9-120 від 11.03.2015р. – Режим доступу: <http://vznz.org.ua/dokumenty/spysok/7470-lyst-mon-ukrayiny--19-120-vid-11032015r>.

The article deals with the process of teaching English to the students of non-linguistic specializations in the context of their preparation for international standardized examinations in the English language, i.e. Cambridge exams (FCE, CAE, BEC), IELTS, TOEFL. The author presents the specific features of students' preparation for international examinations and gives methodological recommendations about the efficiency of the teaching process. It is illustrated how the process of English language teaching in higher education establishments could be varied and improved by means of the use of international standardized tests making the process of professional training of non-linguistics students more academically and professionally oriented. In terms of methods and approaches which are traditionally exploited in higher education language teaching, the use of international standardized tests must also enrich the methodology of control and assessment while making the process of teaching more motivating and compatible with the requirements of important documents regulating Ukrainian higher education such as recommendations of Common European Framework of Reference for Languages, National ESP Curriculum Project, Ukraine etc. Specific recommendations for the use of international standardized tests are given in connection with professional training and language teaching of the students of particular specializations such as journalism, international relations, economics, law etc. Particular attention is paid to academically-oriented international English language examinations such as IELTS, TOEFL and professionally-oriented exams as BEC, BULATS, ILEC in accordance with the concepts of EAP and ESP teaching. The recommendations given in the article could also be viewed from the point of various efficient methods and techniques of teaching different aspects of the language (grammar, vocabulary) and linguistic skills (reading, writing, speaking and listening) as well as from the point of forming the sets of student competences necessary for their completing of Bachelor and Master programmes (competence approach).

Key words: international standardized examinations, testing, professional education, methodological approaches, English language teaching process.